

Tematické okruhy z českého jazyka pro bakalářskou státní závěrečnou zkoušku

Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

A. Všestranný jazykový rozbor textu

B. Tematické okruhy

Fonetika a fonologie

1. Fonetika a fonologie, jejich náplň a cíl, vzájemné vztahy.
2. Vokalické fonémy a jejich alofony. Vokalický systém spisovné češtiny a jiných útvarů národního jazyka.
3. Konsonantické fonémy a jejich alofony. Pravidla distribuce konsonantických fonémů. Korelační řady konsonantických fonémů.
4. Artikulace konsonantů (místo, způsob).
5. Zákonitosti výběru konsonantických alofonů. Změny v proudu řeči – asimilace, disimilace...
6. Ráz a jeho využití v češtině. Dynamické a melodické prostředky mluvené řeči a jejich funkce v češtině. Modulace souvislé řeči.
7. Zvukové členění výpovědi – takt, slabika, výpovědní úsek. Struktura slabiky v češtině. Druhy slabik podle struktury.
8. Zásady ortoepie, ortofonie.

Morfologie

9. Slovní druhy v češtině, jejich povaha, klasifikace. Přejechy mezi slovními druhy – substantivizace, adjektivizace, adverbializace...
10. Gramatická kategorie pádu, čísla, rodu, životnosti. Problematika rozlišení rodu gramatického a přirozeného. Zvláštnosti ve vyjadřování rodu a čísla.
11. Vývojové tendence novočeské deklinace. Vliv gramatických tvarů užívaných v mluvené řeči na vývoj systému ve spisovné češtině. Tendence v kodifikaci gramatických tvarů.
12. Gramatické kategorie u sloves – kategorie kongruenční a aktualizační (predikační). Slovesné kategorie a jejich využití v syntaxi.
13. Konjugace, konjugační paradigmata.
14. Druhy skloňování (substantiva, adjektiva, pronomina, numeralia).
15. Postavení variant ve skloňování substantiv, jejich role ve vývoji systému.
16. Adjektiva, jejich skloňování, sémantické typy.
17. Adverbia, jejich povaha morfologická a slovtvorná.
18. Slovesná kategorie vidu v češtině. Slovesný rod v češtině. Slovesný vid a tvoření sloves.
19. Neohebné slovní druhy, přechody mezi nimi. Některé problémy s odlišením partikulí a adverbií, partikulí a spojek. Nevlastní předložky v češtině.

Syntax

20. Sémanticky orientovaná syntax. Věta a výpověď. Komunikační funkce výpovědi a jazykové prostředky jejich vyjadřování. Direktní a indirektní vyjadřování komunikačních funkcí výpovědi.
21. Modalita jistotní a voluntativní. Jazykové prostředky vyjadřování modalit – lexikální (adverbia, partikule), gramatické (slovesný modus), zvukové (intonace, přízvuk). Vzájemná součinnost jazykových prostředků různých rovin při vyjadřování modalit.
22. Věty kladné a záporné. Druhy záporu v češtině – zápor částečný a celkový, zápor větný a členský. Možnosti vyjádření záporu v češtině a v jiných jazycích slovanských i neslovanských.
23. Typy větných struktur podle valence.
24. Větné struktury podmětové a slovesné bezpodměté. Typy bezpodmětých struktur podle typu určitého slovesa a podle významu.
25. Syntaktické vztahy, způsoby a prostředky jejich realizace; odchylky ve vyjadřování syntaktických vztahů.
26. Větné členy. Primární a sekundární syntaktické funkce jednotlivých slovních druhů. Syntaktická funkce slovních druhů a slovnědruhové přechodu (substantivizace, adverbializace...).
27. Základní větné členy – podmět a přísudek, jejich vzájemný vztah. Zvláštní případy vyjádření podmětu. Podmět všeobecný.
28. Rozvíjející větné členy (charakteristika, druhy, vyjádření). Předmět, přívlastek a doplněk.
29. Rozvíjející větné členy. Příslovečné určení, jeho druhy.
30. Aktuální větné členění a jeho prostředky. Aktuální členění a slovosled v češtině. Základní principy slovosledu v češtině (princip gramatický, rytmický, významový/obsahový). Srovnání slovosledu v češtině a v jiných jazycích.
31. Souvětí, parataxe a hypotaxe; kritéria klasifikace souvětí. Významový vztah vět v souvětí a jejich jazykové vyjádření. Souřadné souvětí, vztahy mezi souřadně spojenými větami.
32. Podřadné souvětí; typy vedlejších vět podle jejich členské platnosti a obsahového poměru k větě řídicí.
33. Vedlejší věty obsahové, přímá, nepřímá a polopřímá řeč.
34. Vedlejší věty podmětové, přísudkové, předmětové, přívlastkové a doplňkové.
35. Vedlejší věty příslovečné a jejich druhy.

Lexikologie a tvoření slov

36. Slovo a znak. Slovo a lexikální jednotka. Druhy lexikálních jednotek. Pojmenování značková a popisná.
37. Význam slov, složky slovního významu, emocionální význam slov.
38. Význam slova a smysl. Reference. Denotace.
39. Slova jednovýznamová a vícevýznamová, polysémie a homonymie.
40. Významové vztahy mezi prvky slovní zásoby (synonymie, antonymie, inkompatibilita).
41. Víceslovná pojmenování, jejich využití v komunikaci. Sousedství a jejich postavení zejména v textech odborného stylu. Frazeologismy. Konkurence sousloví a jednoslovných pojmenování. Konkurence jednoslovných pojmenování a frazeologismů.
42. Vrstvy ve slovní zásobě. Kritéria klasifikace slovní zásoby – příslušnost ke stylovým vrstvám, útvarům národního jazyka, k dobovým vrstvám...
43. Slovní zásoba a slovník, typy slovníků, vývojové tendence ve slovníku. České slovníkářství.

44. Slovo tvorné procesy, pojmy. Slovo tvorné postupy v češtině.
45. Tvoření substantiv odvozováním a skládáním.
46. Tvoření adjektiv odvozováním a skládáním.
47. Tvoření sloves.
48. Tvoření adverbíí.
49. Slovo tvorný rozbor a rozbor stavby slova (rozdíly v postupu a terminologii).

Stylistika

50. Stylistika jako lingvistická disciplína, základní pojmosloví.
51. Teorie funkčních stylů, vývoj názorů, klasifikace stylů.
52. Vyjadřovací a výrazová dichotomie.
53. Stylo tvorné faktory.
54. Jazykové prostředky z hlediska jejich slohové hodnoty, příznakovost výrazu.
55. Funkční styly - jejich pojetí a klasifikace.
56. Funkční styl hovorový.
57. Funkční styl odborný a administrativní.
58. Funkční styl publicistický.
59. Funkční styl řečnický a umělecký.
60. Stylová charakteristika ostatních komunikačních sfér - texty esejistické, styl reklamy aj.
61. Kompozice textu; základní slohové útvary, členění textu.
62. Základní slohové postupy, jejich modifikace a uplatnění v různých stylových oblastech.
63. Aktuální problémy stylistiky v současnosti, stylistika a jazyková kultura.

Úvod do studia jazyka a jazykovědy

64. Lingvistika. Lingvistické disciplíny základní a speciální (etymologie, dialektologie, textová lingvistika, sémantika...). Lingvistické disciplíny a předmět jejich zkoumání.
65. Jazyk. Teorie znaku v pojetí Ferdinanda de Saussura aj. Druhy znaku a jejich vztah ke skutečnosti.
66. Jazyk, řeč a komunikace. Komunikační situace, komunikační událost. Účastníci komunikace. Typy komunikační situace. Komunikační bariéry.
67. Klasifikace jazyků podle různých kritérií. Hlavní jazykové skupiny neindoevropské.
68. Indoevropské jazyky. Místo slovanských jazyků v indoevropské rodině. Klasifikace slovanských jazyků.
69. Slovanské jazyky a jejich postavení. Nově vznikající slovanské jazyky, názory na jejich postavení.
70. Jazyková společenství, norma, úzus. kodifikace.
71. Základní funkce jazyka a řeči.
72. Struktura jazyka – jazykové roviny.
73. Idiolekt - dialekt - jazyk. Strukturní a nestrukturní útvary (polotvary) národního jazyka.
74. Bohemistika. Tvůrcové české jazykovědy (Dobrovský, Gebauer, Zubatý, Trávníček, Mathesius, Havránek) a významné osobnosti zahraničí.

Základy slavistiky a staroslověštiny

75. Praslovanština, její časové a teritoriální vymezení (otázka pravlasti, termínů a quo a adquem apod.).
76. Obecná charakteristika hláskového vývoje praslovanštiny ve srovnání s rekonstruovaným stavem v indoevropském prajazyce (palatalizace; vznik jerů a nosovek; zjednodušování hláskových a souhláskových skupin apod.).
77. Nářeční štěpení praslovanštiny, jeho předpokládaná chronologie.
78. Vývoj jerů a nosovek ve slovanských jazycích, zvláště v češtině. Srovnání vývoje v jihoslovanských, východoslovanských a západoslovanských jazycích.
79. Staroslověnština, její charakteristika. Fonologický systém staroslověnštiny ve srovnání se staven v praslovanštině. Odraz hláskového systému v systému morfologickém, v deklinačních a konjugačních paradigmatech. Srovnání staroslověnského morfologického systému se systémem českým.
80. Nejdůležitější staroslověnské památky literární a neliterární. Přínos Konstantina a Metoděje. Staroslověnská kultura a její vliv na počátky kulturního vývoje v českých a moravských zemích.

Literatura

- ČECHOVÁ, Marie; CHLOUPEK, Jan; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- ČECHOVÁ, Marie a kol.: *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000.
- ČERMÁK František: *Manuál lexikologie*. Jinočany: H&H, 1995.
- ČERMÁK, František: *Jazyk a jazykověda*. Praha: Pražská imaginace, 1994.
- ČERNÝ, Jiří: *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998.
- DANEŠ, František a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997.
- ERHART, Adolf: *Základy jazykovědy*. Praha: SPN, 1984.
- FILIPEC, Josef; ČERMÁK František: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr: *Skladba češtiny*. Olomouc: Votobia, 1998.
- GREPL, Miroslav; KARLÍK, Petr: *Skladba spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1986.
- HAUSER, Přemysl: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.
- HAVRÁNEK Bohuslav; JEDLIČKA, Antonín: *Česká mluvnice*. Praha: SPN, 1985.
- HOFFMANNOVÁ, Jana a kol.: *Stylistika a...* Praha: Trizonia, 1996.
- KRČMOVÁ, Marie: *Fonetika a fonologie českého jazyka*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984.
- LAMPRECHT, Arnošt: *Praslovanština*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1987.
- LOTKO, Edvard: Kapitoly ze současné rétoriky. Olomouc: Univerzita Palackého, 1997.
- Mluvnice češtiny 2. Tvarosloví*. Praha: Academia, 1986.
- Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Praha: Academia, 1987.
- Mluvnice češtiny I. Fonetika. Fonologie. Morfonologie a morfémika. Tvoření slov*. Praha: Academia, 1986.
- PALKOVÁ, Zdena: *Fonetika a fonologie češtiny s obecným úvodem do problematiky oboru*. Praha: Karolinum, 1994.
- Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 1996.
- RUSÍNOVÁ, Zdeňka.: *Současná česká morfologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1993
- RUSÍNOVÁ, Zdeňka: *Tvoření slov v současné češtině*. Brno: Masarykova univerzita, 1990.
- ŠLOSAR, Dušan; VEČERKA, Radoslav: *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Praha: SPN, 1982.
- VEČERKA, Radoslav: *Staroslověnština*. Praha: SPN, 1984.
- VEČERKA, Radoslav: *Vývoj odborných zájmů o češtinu*. Brno: Filozofická fakulta UJEP, 1984. 140 s.